

Наталія ШУКЛІНА,
т.в.о. ректора Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук, професор

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СУДДІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Неодмінними умовами справедливого судочинства є незалежність, безсторонність і професіоналізм суддів. А передумовою набуття останнього для кандидатів на посаду судді й підтримання високого кваліфікаційного рівня для чинних суддів є проходження спеціальних професійно-орієнтованих освітніх курсів.

Президент України В. Янукович у виступах на церемонії складення присяги новопризначеними суддями неодноразово наголошував, що «незалежний суддя – це в першу чергу освічений суддя, професіоналізм якого є запорукою доступного, справедливого та чесного судочинства». «Українське суспільство потребує освічених, впевнених у своїх силах суддів, які не побояться стати перепорою беззаконню, зможуть зайняти принципову позицію у захисті інтересів громадян та суспільства». Тому «змінюйте свій професійний рівень, зміцнюйте і втілюйте свої творчі задуми і плани, прагніть до самовдосконалення...»¹.

Провідна роль і особливе місце в системі підготовки, перепідготовки кадрів для судової системи, спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді належить Національній школі суддів України (НШСУ). У своїй діяльності НШСУ керується Конституцією України (розділ VIII «Правосуддя»), Законом України від 7 липня 2010 р. «Про судоустрій і статус суддів», а також дорученнями Президента України, а саме:

1) від 23 травня 2012 р. «Щодо безумовного забезпечення додержання конституційних прав і свобод підозрюваних, обвинувачених, підсудних, які тримаються під вартою»;

¹ Див.: Виступи Президента України 14 лютого 2012 р., 29 травня 2012 р., 19 грудня 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>

2) від 5 липня 2012 р. «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу»;

3) від 10 липня 2012 р. «Щодо фінансування видатків на оплату праці працівників апаратів судів, а також створення необхідних умов для підготовки Національною школою суддів України висококваліфікованих кадрів для судової системи».

Так, у дорученні від 5 липня 2012 р. № 1-1/1795 «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу» Президент України визначив НШСУ базою не тільки для підготовки кадрів для судової системи, а й для перепідготовки працівників правоохоронних органів, пенітенціарної служби, суддів та адвокатів з питань застосування нових положень кримінального процесуального законодавства.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» встановлює правове підґрунтя для професійного навчання і зростання, закріплюючи право судді вдосконалювати свій професійний рівень і проходити з цією метою відповідну підготовку, а також обов'язок судді з визначеною періодичністю проходити 2-тижневу підготовку в НШСУ.

Високий професіоналізм суддів є запорукою якісного функціонування судової системи. З огляду на мету своєї діяльності – підготовка висококваліфікованих кадрів для судової системи – НШСУ разом з підготовкою кандидатів, що призначатимуться на посаду судді вперше, не меншу увагу приділяє і підвищенню кваліфікації діючих суддів, зокрема суддів господарських судів.

Вже за перше півріччя 2013 р. з названої категорії суддів підготовку в Національній школі суддів та її 8 регіональних відділеннях пройшли:

- 147 суддів, призначених на посаду вперше;
- 78 суддів, обраних на посаду безстроково;
- 23 голови та заступники голів місцевих господарських судів;
- 32 судді апеляційних господарських судів;
- 8 голів апеляційних господарських судів;
- 722 працівники апаратів господарських судів усіх рівнів.

За цей період 163 судді Вищого господарського суду України та 183 судді господарських судів підвищили кваліфікацію на спеціалізованих семінарах.

Над забезпеченням високої якості підготовки суддів в НШСУ постійно працюють робочі групи, створені з числа провідних науковців, суддів та працівників Школи. Основним завданням таких груп є аналіз новел законодавства та опрацювання наданих господарськими судами різних рівнів, регіональними відділеннями НШСУ, міжнародними організаціями і фондами пропозицій щодо формування планів та програм навчання суддів. НШСУ адекватно і своєчасно реагує на освітні потреби суддів господарських судів і судів інших спеціалізацій (юрисдикцій).

Під час розробки вищезазначених документів ураховуються пропозиції органів суддівського самоврядування, судів та суддів як першої, так і апеляційної та касаційної інстанцій.

Приємно відзначити, що судді господарської юрисдикції не залишаються осторонь організаційно-методичного забезпечення підготовки своїх колег

у НШСУ. Вищий господарський суд України та апеляційні господарські суди щорічно направляють власні пропозиції з тематикою лекцій і практичних занять для слухачів Школи. Голови господарських судів усіх рівнів, незважаючи на значне навантаження на суддів, як правило, знаходять можливість відряджати суддів очолюваних ними судів на щорічне навчання і спеціалізовані семінари до НШСУ. Цим забезпечується безперервність навчання і підвищення кваліфікації суддів, створюються умови для належного професійного зростання суддів у постійно змінюваних інформаційно-правових умовах України.

Окрему увагу НШСУ приділяє підготовці наукових видань для суддів господарських судів. Зокрема, слід назвати спеціалізований посібник для суддів «Застосування Європейської конвенції з прав людини при розгляді в судах господарських справ». Щоб забезпечити доступність цього видання для суддівського загалу, ми розмістили його на офіційному Інтернет-сайті Школи.

НШСУ в своїй освітній діяльності послідовно впроваджує європейські цінності й дотримується міжнародних стандартів. Саме з таких позицій ми виходимо при формуванні викладацького складу. Як зазначається у пунктах 20–21 Висновку № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях, важливо, щоб навчання здійснювалося судьями та експертами у кожній дисципліні, а також щоб судді не втрачали зв'язок із судовою практикою¹.

До участі в навчальних заходах НШСУ залучаються досвідчені судді Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, судді Вищого господарського суду України (ВГСУ), судді апеляційних господарських судів. Так, за I квартал 2013 р. як викладачі-тренери для суддів господарської спеціалізації виступили 25 суддів ВГСУ і апеляційних господарських судів. Доречним видається і подальше активне залучення представників суддівської спільноти до навчальних і наукових заходів у НШСУ, завдяки чому робитиметься значний внесок у нашу спільну справу – підвищення фахового рівня суддів.

Такий підхід сприятиме формуванню потужного викладацького потенціалу Школи і створюватиме надійні кадрові передумови для реалізації першочергових завдань, що визначені Стратегічним планом розвитку судової влади України на 2013–2015 роки, а саме: розробка національних стандартів професійного навчання кандидатів на посаду судді, підвищення кваліфікації суддів та навчання працівників апаратів судів, врахування їх при розробці та впровадженні навчальних програм для суддів та працівників апаратів судів, системи оцінки, вимог до викладачів тощо, зокрема при запровадженні спеціальної навчальної програми для керівників апаратів су-

¹ Див.: Opinion № 4 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE%282003%29OP4&Sector=secDGHL&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3>

дів, навчальних програм щодо користування програмним забезпеченням, програм з етики (пункт 6.3 Стратегічного плану)¹.

Зазначені організаційно-методичні заходи сприяють також виконанню важливого завдання – узагальнення судової практики і забезпечення її одноманітності при розгляді справ, на пріоритетності чого неодноразово наголошував у своїх виступах та наукових статтях Голова ВГСУ В. Татьков².

Пріоритетним напрямом у діяльності господарських судів є постійне підвищення якості відправлення правосуддя. Так, у 2012 р. показник якості зріс і становив 3,6% скасованих судових рішень місцевих господарських судів унаслідок їх перегляду вищими судовими інстанціями, тоді як у 2011 р. цей показник становив 3,8%³. А показник якості відправлення правосуддя в свою чергу безпосередньо залежить від рівня професійної освіти кожного судді, підвищенню якого покликані сприяти нові освітні курси з актуальних питань матеріального і процесуального права НШСУ.

Визначальною для НШСУ при формуванні змісту навчальних програм є судова практика, зокрема правові висновки Верховного Суду України, постанови Пленуму ВГСУ, роз'яснення (рекомендації), інформаційні та оглядові листи ВГСУ. Завдяки такій організації роботи програми підготовки суддів господарської юрисдикції у Школі орієнтовані на актуальні проблеми правозастосовної практики. Зокрема, на сьогодні навчальні програми спрямовані на розгляд таких актуальних питань, як:

- застосування нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Наприклад, 26 лютого 2013 р. НШСУ спільно з Центром комерційного права провели семінар на тему: «Реформа законодавства про банкрутство: очікувані результати», в якому взяли участь 47 суддів апеляційних господарських судів та ВГСУ;

- функціонування нової системи державної реєстрації прав на нерухоме майно;

- особливості сплати судового збору в різних категоріях господарських спорів;

- розгляд спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності та авторських прав. Зокрема, за участю Програми розвитку комерційного права (CLDP) Міністерства торгівлі США і НШСУ 20–22 червня 2012 р. був проведений 3-денний семінар «Розгляд судових справ стосовно порушень прав інтелектуальної власності», в якому взяли участь 19 суддів господарської юрисдикції;

- особливості участі прокурора у господарському процесі.

¹ [Електронний ресурс] – Режим доступу: court.gov.ua/userfiles/Strateg%20plan.doc

² Див., наприклад: *Татьков В.* Механізми забезпечення єдності судової практики в господарсько-судочинстві // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 94. – С. 5-9 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_94_2012.pdf

³ За підсумками пленуму Вищого господарського суду України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/1151/>

Крім вивчення новел законодавства, судді, які проходять навчання в НШСУ, мають змогу підвищити рівень своїх знань як з питань розгляду окремих категорій справ (спори, що виникають при виконанні кредитних договорів; корпоративні спори; застосування антимонопольно-конкурентного законодавства; справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих документів на примусове виконання рішень таких судів; застосування земельного законодавства), так і з загальних питань господарського права та процесу (відповідальність суб'єктів господарювання; проблемні питання розгляду спорів, що впливають із господарських договірних відносин; проблеми застосування позовної давності господарськими судами; проблеми правового статусу учасників господарського процесу; питання визначення підвідомчості і підсудності справ господарським судам; застосування міжнародних договорів, договорів про правову допомогу при здійсненні господарського судочинства; визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні).

Окремим блоком викладаються питання співвідношення Цивільного та Господарського кодексів України, застосування законодавства про засади запобігання і протидії корупції, позасудових методів вирішення конфліктів (медіації), судової комунікації у контексті зв'язків судової влади із засобами масової інформації.

Важливим акцентом у навчанні діючих суддів господарської юрисдикції є викладання в НШСУ особливостей застосування господарськими судами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. З цього приводу слід визнати прогресивною практику підготовки ВГСУ інформаційних листів від 16 квітня 2013 р. № 01-06/693/2013 та від 22 січня 2013 р. № 01-06/87/2013 щодо рішень Європейського суду з прав людини, які набули статусу остаточних¹, та наголосити на необхідності їх неухильного врахування всіма суддями.

У напрямі міжнародної діяльності НШСУ активно співпрацює із міжнародними організаціями-донорами. Серед останніх прикладів – співпраця із Національним суддівським інститутом Канади і Канадською агенцією міжнародного розвитку (CIDA) в рамках проекту «Суддівська освіта задля економічного розвитку», зокрема щодо розробки спеціалізованих курсів для суддів з тематики застосування земельного законодавства, законодавства про банкрутство, особливостей розгляду корпоративних спорів тощо. Тематика освітніх курсів, що розробляються із залученням інтелектуальної допомоги канадських колег, буде постійно розширюватися, а її основою стане нова методологія викладання, заснована на інтерактивних підходах і спрямована на здобуття суддями практичного досвіду. Навчальним кредо курсів стане постулат: «Побачив і запам'ятав, зробив і зрозумів».

Освітні зусилля НШСУ не залишаються поза увагою суддівської спільноти. Про перспективність співпраці НШСУ та суддів господарських судів свідчить

¹ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/group/6>

і той факт, що одним із пріоритетів роботи ВГСУ у 2013 р., як про це зазначено у постанові Пленуму від 21 лютого 2013 р. № 5 «Про підсумки роботи господарських судів України у 2012 році та завдання на 2013 рік»¹, є продовження разом зі Школою діяльності з організації навчання суддів місцевих і апеляційних господарських судів.

Закінчити хотілося б словами Президента України, який у щорічному Посланні до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році» наголошував, що «на часі – посилення ролі Національної школи суддів у підготовці кадрів для судової системи»². Тому закликаю всіх небайдужих долучатися до розбудови нашої судово-освітньої системи та всіляко сприяти інституційному становленню Національної школи суддів України як загальнонаціонального центру суддівської освіти.

ШУКЛИНА Н. Професійний розвиток судді: виклики сьогодення.

У статті розглядається питання підготовки суддів господарської юрисдикції в Національній школі суддів України. Зокрема, аналізуються методологічні засади розробки навчальних курсів, їх тематика та особливості впровадження в навчальний процес.

Ключові слова: підготовка суддів, періодичне навчання суддів, Національна школа суддів України.

ШУКЛИНА Н. Профессиональное развитие судьи: вызовы сегодняшнего дня.

В статье рассматривается вопрос подготовки судей хозяйственной юрисдикции в Национальной школе судей Украины. В частности, анализируются методологические основы разработки учебных курсов, их тематика и особенности внедрения в учебный процесс.

Ключевые слова: подготовка судей, периодическое обучение судей, Национальная школа судей Украины.

SHUKLINA N. Professional development of judges: current challenges.

The article investigates the question of commercial judges' training, provided by National School of Judges of Ukraine. In particular methodological framework of educational courses creation, their subject- matters and main features of their implementation into educational process are analyzed.

Key words: judges' training, National School of judges of Ukraine.

¹ [Електронний ресурс] – Режим доступу http://vgsu.arbitr.gov.ua/files/pages/ppVGSU_21022013_5.pdf

² [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/docs/posl.pdf>